

RADAR

Historiedidaktisk Tidsskrift

Holocaust på Kanonlisten

Af Anna Kristin Smith

August 2025

Korrekt citering af denne artikel efter APA-systemet
(American Psychological Association System, 7th Edition):
Smith, A. K. (2025). Holocaust på Kanonlisten.

RADAR – Historiedidaktisk tidsskrift, (2025). DOI: 10.7146/rhdt.v9i1.157945

Holocaust på Kanonlisten

Af Anna Kristin Smith, lektor, Professionshøjskolen UCN

Holocaust er kommet på kanonlisten – og hvad betyder det for elever og lærere i folkeskolen? Artiklen stiller skarpt på Danmarks særlige holocausterfaring med vægt på Jødeaktionen og kommer med en række nuancerede didaktiske forslag til, hvordan man som historielærer kan planlægge undervisning om Holocaust. Forslagene er inspireret af International Holocaust Remembrance Alliance's (IHRA) anbefalinger til holocaustundervisning, og er tænkt sammen med de danske rammer for historieundervisning. Artiklen er afslutningsvist forsynet med en oversigt over didaktiske fokuspunkter og frit tilgængelige undervisningsmaterialer til understøttelse af disse.

Udvidelse af kanonlisten

For første gang siden vedtagelsen af kanonlisten i historie i 2006, er kanonlisten fra skoleåret 2023/2024 blevet udvidet med hele to punkter: Rigsfællesskabet og Holocaust. Eller rettere, kanonpunktet 'Augustoprøret og Jødeaktionen 1943' er blevet udvidet, så det i forvejen dobbelte kanonpunkt nu får en tredje dimension med den mundrette titel '*Holocaust, Jødeaktionen og Augustoprøret i 1943*'.

Medtagelsen af Holocaust på kanonlisten er i første omgang resultat af den daværende regerings handlingsplan mod antisemitisme, der blev lanceret i januar 2022. Her fremlagde justitsministeren Nick Hækkerup 15 initiativer, hvoraf punkt 3 udvidede kanonlisten med Holocaust og gjorde undervisning

om Holocaust i folkeskolen obligatorisk (Justitsministeriet, 2022). Tilføjelsen af Holocaust imødekom dog også en længerevarende kritik af kanonlisten i debatten om, hvorfor nogle punkter var medtaget, mens andre ikke var. Her har der siden indførelsen i 2006 lydt kritiske røster over fraværet af Holocaust (Heiberg, 2006; Brunbech, 2025). Endelig skal det nævnes, at Danmark sammen med 46 andre lande allerede i 2000, på Stockholm-konferencen, vedtog Stockholm-erklæringen, hvori stats- og regeringslederne forpligtede sig på at fremme oplysning og undervisning om Holocaust (Stockholm-erklæringen, 2000, stk. 4 og 5).

Selvom Holocaust nu er indlemmet i kanonlisten, er det dog ikke sikkert, at de kritiske stemmer forstummer – for hvordan underviser man egentlig i et så komplekst og følsomt emne inden for rammerne af historieundervisningen i den danske folkeskole? I det følgende vil jeg komme med nogle perspektiver og bud på mulige tilgange til en dansk holocaustundervisning.

Er Holocaust dansk historie?

Formuleringen af kanonpunktet '*Holocaust, Jødeaktionen og Augustoprøret i 1943*' lægger op til en forestilling om, at Holocaust hænger sammen med Jødeaktionen og med Augustoprøret. Det gør det naturligvis også i en vis forstand, idet Jødeaktionen blev iværksat i kølvandet af sammenbruddet af samarbejdspolitikken. Et sammenbrud, der blandt andet fandt sted på grund af Augustoprøret i 1943.

Trods denne indbyggede sammenhæng, er det dog også vigtigt at pointere, at Holocaust som historisk begivenhed ikke 'kun' knytter sig til en dansk sammenhæng. Holocaust betegner det massive, langvarige og internationale fænomen, hvorunder Nazi-Tyskland og dets allierede systematisk udgræn-

sede, forfulgte og myrdede cirka 6 millioner jøder i forsøget på at gøre Europa 'Judenrein' (Lammers, 2003). Derfor er historien om Holocaust heller ikke 'bare' en tysk-jødisk historie, men et europæisk fænomen med globale virkninger, hvilket bør være en pointe i enhver undervisning om Holocaust (IHRA, 2019). Det betyder, at Holocaust sagtens kan stå alene i en historieundervisning, uden at Augustoprøret eller Jødeaktionen nødvendigvis behøver at indgå – selvom det tredelte kanonpunkt måske implicit lægger op til det. På den anden side udgør emnet Holocaust en oplagt mulighed for at arbejde med Danmarks samspil med omverden, hvilket jeg vender tilbage til senere.

En national heltehistorie?

At Holocaust på den danske kanonliste kædes sammen med nationalhistoriske nedslag, er for så vidt ikke noget unormalt eller særligt dansk fænomen. I 2017 kortlagde IHRA – der blev etableret i kølvandet af Stockholm-konferencen – hvordan over 40 forskellige IHRA-medlemslande greb holocaustundervisning an i deres skolesystemer. Her fandt forskere tilknyttet IHRA blandt andet en tendens til, at landene underviste i Holocaust med udgangspunkt i deres egne nationale erfaringer og narrativer. Samtidig påviste IHRA, hvordan landene "*narrate the Holocaust or emphasize those aspects of it that are least uncomfortable for contemporary society and its view of members of that society during the Second World War.*" (Eckmann, Stewick & Ambrosewicz-Jacobs, 2017, s. 293).

I Danmark har den tendens givet sig til udtryk ved, at Holocaust ofte kædes sammen med Jødeaktionen, flugten til Sverige og redningen af de danske jøder. Ja, i mange år har redningsaktionen, ifølge historiker Sofie Lene Bak, stået som en national hel-

tehistorie og som et næsten urørligt trofæ i den kollektive erindring (Bak, 2001). Også blandt historikere genfindes tendensen. Da Danmark i 2003, som led i Stockholm-erklæringens forpligtelser, indførte en mindededag for Holocaust, satte historikeren Nils Arne Sørensen spørgsmålstegn ved, om Holocaust var et vigtigt orienteringspunkt i danmarkshistorien, hvilket han retorisk fulgte op med: *"Svaret er ja, men på en helt anden måde end i andre lande. Den danske Holocaust-historie er jo en heltehistorie."* (Sørensen, 2004, s. 89).

Den kollektive heltehistorie om Jødeaktionen har også påvirket den undervisning skoleelever har modtaget herom. I en lærebog fra 1964 står der for eksempel:

”Harmen over jødeforfølgelsen var voldsom overalt i landet. Som protest lukkede Københavns Universitet og en række andre læreanstalter, og fra næsten alle foreninger og organisationer udsendtes der protester, så praktisk talt hele landet var med i en enstemmig fordømmelse af tyskernes skændselsgerning.
(Haakonson, 2024)

Fortællingen om en altruistisk, modig og samlet dansk befolkning står i dag stadig stærkt i formidlingen for børn og unge. I en animeret undervisningsfilm, *'Stemmer i stilheden'* fra 2021, omhandlende tidligere overrabbiner Bent Melchior's flugt til Sverige, får eleverne for eksempel at vide:

”Mange millioner af stemmer forstummede i 1940'erne som følge af had og ødelæggelse. Nogle blevet reddet takket være en handlekraft, der udsprang af medfølelse og mod. I dag, hvor nye generationer vokser op, er det vores opgave at sørge for, at disse stemmer bliver ved med at lyde. Fra redningsaktionen i 1943 til hjemkomsten i 1945 fra Sverige, og fra koncentrationslejrene, beskyttede danskerne deres udsatte landsmænd. Takket være deres tapperhed har vi stemmer i stilheden.
(De Gambo, 2021; 14:45/18:18).

Undervisningens rammer og formål

Jødeaktionen var en unik begivenhed, fordi 98 procent af de danske jøder overlevede i et europæisk inferno af masse mord og ødelæggelse (Bak, 2001). Danmarks erfaringer med Holocaust skal derfor ikke forklejnes, men må i en undervisning handle om noget mere end modige danskere. Ifølge faghæftet skal eleverne arbejde undersøgende, problemorienteret og kritisk metodisk. Historielæreren kan inden for de rammer nuancere de altruistiske narrativer ved at igangsætte undersøgelser af problemstillinger som for eksempel:

- Hvorfor der skete noget andet i Danmark end i resten af det besatte Europa?
- Hvem der hjalp jøderne, hvordan og hvorfor? Hvem hjalp ikke?
- Hvordan agerede de danske jøder selv?
- Hvilke rammer og forhold betingede danskere, danske jøders og tyskernes handlinger?
- Var det alle, som nåede sikkert til Sverige?

Spørgsmål der nuancerer heltefortællingen. Ikke for at lave 'ridser i lakken', men for at tilbyde eleverne en dybdegående forståelse af det komplekse samspil af historiske, politiske, demografiske, økonomiske og geografiske faktorer, der tilsammen udgør årsagsforklaringer til Danmarks unikke Jødeaktion. Fokuserer man udelukkende på danskernes moralske habitus uden blik for den historiske kontekst, som visse læremidler desværre gør, forfladiges den historiske indsigt og historiens aktører reduceres til stereotype helte, ofre og skurke. Et blik for den historiske kontekst og for samspillet mellem aktører og strukturer er derfor et væsentligt orienteringspunkt i en undervisning om Jødeaktionen og Holocaust (IHRA, 2019).

Danske erfaringer med Holocaust

Skønt Holocaust som nævnt fint kan behandles løst fra en national dansk kontekst, kan man også bibeholde et dansk udgangspunkt. Ud fra et pædagogisk hensyn kan man fremhæve fordelene i, at temaets hovedpersoner – de danske jøder – ikke blev myrdet, hvilket for nogle elever ellers kan opleves voldsomt i en holocaustundervisning (IHRA, 2019; Johannesen, 2023). Faghistorisk betragtet kan man også indvende, at den høje overlevelsesrate jo ikke betød, at danske jøder *ikke* fik erfaringer med Holocaust. Erfaringen med flugt delte de danske jøder med mange andre europæiske jøder. Forskellen var, at det for majoriteten af de danske jøder rent faktisk lykkedes at flygte. Man kan derfor i en undervisning koble de danske jødernes flugterfaringer med andre europæiske jødernes flugtforsøg. Derved placeres de danske erfaringer i en større international kontekst, hvor flugten og redningen kan sættes i relief og diskuteres.

Isцenesættelsen af de danske jødernes flugt som succeshistorie, kan endvidere nuanceres ved at betone flugtens pris. Danske jøder oplevede oktoberdagene 1943 traumatiske: det pludselige opbrud fra hverdagslivet. Livet under jorden og på flugt. Usikkerheden og den omstændighed, at flugten ofte medførte, at familier måtte dele sig op, nogle gange efterlade de yngste børn i Danmark. For ikke at tale om dem, der druknede i forsøget på at nå Sverige. For de danske jøder var redningen ikke en abstrakt og glorificeret nådegave fra Danmark, men en dyrekøbt, strabadserende og konkret erfaring, der sad i krop og sjæl livet ud (Bak, 2010; Bak, 2012). Et aspekt – der kombineret med eftertidens kollektive fremstillinger af Jødeaktionen – kan danne afsæt for en klassesamtale om forholdet mellem den lille og store historie, og om hvordan mennesker og samfund er påvirket af og bruger historie.

Folkedrabets sociale dynamikker og nuancer

De danske erfaringer med Holocaust begrænsede sig ikke kun til de danske jødiske ofre for Jødeaktionen. Flere danskere blev på forskellige måder tilskuere til aspekter ved Holocaust, mens andre igen aktivt valgte at hjælpe eller omvendt at kæmpe for Tyskland og den nazistiske ideologi (Christensen, 2005; Kirchhoff, 2014; Lidegaard, 2020).

Ved at koble offer-, tilskuer- og gerningsmandsperspektiver kan elever få nuanceret deres indsigt i Danmark under Holocaust samt, ikke mindst, få indblik i folkedrabets overordnede sociale dynamikker. Det vil sige en forståelse af, at folkedrab altid begås *mod* mennesker, *af* mennesker og *overværes* af mennesker i komplekse og dynamiske samspil (Stanton, 1996; Powell, 2007). En aktørinddeling, der videre bør udfoldes og nuanceres, så eleverne opnår indsigt i kategoriernes kompleksitet og flydende karakter. Entydige aktørkategorier passer sjældent godt med den komplekse fortid, ej heller i tilfældet Holocaust. De europæiske jøder blev ofre for naziregimets jødepolitik, men agerede også i flere tilfælde som rednings- og modstandsfolk. Det er også blevet diskuteret, om jøder i ghettoerne og kz-lejrene i en vis grad blev meddelagtiggjort i deres egen udryddelse i form af jøderådernes virke og lejrenes morderiske logik (Arendt, 1994; Bauer, 2002). Grænsen mellem tilskuer-, gernings- eller redningsmand kunne også være flydende, hvilket historien om Oskar Schindler minder om. Ligeså kunne gerningsmænd opføre sig tvetydigt, hvilket Werner Best personificerer.

De danske jøder i Theresienstadt som modfortælling

Endelig kan man som lærer arbejde bevidst med en modfortælling til den dominerende fortælling om flugten til Sverige, og i stedet rette fokus på de danske jøder i Theresienstadt.

470 jøder blev som følge af Jødeaktionen fanget og deporteret til den lukkede ghetto Theresienstadt i Tjekkoslaviet. Fra oktober 1943 og halvandet år frem, kom de danske jøder her uhyggeligt tæt på væsentlige dimensioner ved Holocaust. Theresienstadt fungerede nemlig dels som opsamlings- og slavarbejdslejr for tjekkoslovakiske og vesteuropæiske jøder. Dels var Theresienstadt en transitlejr, hvorfra størstedelen af de indespærrede jøder med jævne mellemrum blev deporteret videre til udryddelseslejrene (Fracapane, 2021). Forholdene i Theresienstadt var præget af sult, sygdom, lus og lopper, overbelægning, trusler, vold og den konstante angst for at blive deporteret. Forhold, som i sig selv gav en overdødelighed i lejren, hvorfor der var anlagt et stort krematorium.

At de fleste danske jøder overlevede opholdet, skyldes dels, at de efter cirka 6 måneder fik lov til at modtage Røde Kors pakker fra Danmark. Dels at den tyske rigsbefuldmægtigede i Danmark, Werner Best, havde indgået en hemmelig aftale med topnazisten Adolf Eichmann om, at de danske jøder skulle forblive i Theresienstadt. En aftale de danske jøder ikke vidste noget om, hvorfor angsten for at blive deporteret var konstant under opholdet (Fishermann, 2014; Fracapane, 2021).

Kildearbejde og Theresienstadt

Et undervisningsforløb om de danske jøder i Theresienstadt rummer rig mulighed for at arbejde med faghæftets kompetenceområde 'Kildearbejde'. Der eksisterer mange beretninger fra de danske jøder i Theresienstadt. Disse udgør et værdifuldt kildemateriale, ikke bare i snævert dansk perspektiv, men også i den internationale holocaustforskning (Fracapane, 2021). I Theresienstadt blev danskerne vid-

ner til livet og døden i Theresienstadt. De oplevede på daglig basis ghettoens kummerlige forhold og ikke mindst de jævnlige deportationer. Flere af de danske jøder tvangsarbejdede ligefrem i ghettoens 'Transporthilfe', hvor de skulle bære kufferter samt hjælpe syge og angste mennesker til kreaturvogne (Levin, 2001; Fracapone, 2021).

Trods ghettoens forfærdende forhold, blev de danske jøder også vidner til den medmenneskelighed og det kulturliv, som Theresienstadts jøder insisterede på at opretholde. Danske jødiske børn legede med andre jødiske børn, og har i eftertiden beskrevet Theresienstadt i et børneperspektiv (Helmien, 2009). Et perspektiv, der i de udenlandske kilder kan være udfordrende at belyse, eftersom kun omkring 1 procent af de jødiske børn, der ankom til Theresienstadt, overlevede (Dranger, 2024. Schütt-Jensen, 2013). Hermed er vi fremme ved det sammentræf, at hvad der tidligere blev fremhævet som et pædagogisk hensyn, yderligere udgør en kildemæssig force. Det at de fleste danske jøder overlevede, skærmer ikke kun følsomme elever med hang til indlevelse. Overlevelsen betød også, at de danske jøder kunne bære enestående vidnesbyrd om Theresienstadt i eftertiden. Som nogle af de ganske få procent jøder, der overlevede et langvarigt ophold i Theresienstadt, kan de danske jødernes beretninger tilbyde et detaljeret indblik i ghettoens hverdag, levede liv og ikke mindst i den systematiske vold, undertrykkelse og i det mordmaskineri Theresienstadt var del af.

Afrunding

Med Holocaust' optagelse på kanonlisten står danske historielærere over for udfordringen med at integrere dette komplekse og følsomme emne i undervisningen. Holocaust kan behandles som et europæisk fænomen, der står alene, men det kan også kobles med danske begivenheder for at belyse sammenhænge mellem dansk og europæisk historie. Inddragelse af det danske perspektiv fordrer dog, at nationale og stereotype forestillinger om 'det modige

danske folk' og 'de heldige danske jøder' udfordres og nuanceres, for at sikre en dybere historisk forståelse. Inddragelse af faghæftets centrale kompetenceområder er oplagte veje ind i dekonstruktionen af disse forestillinger. Elevers møde med førstehåndskilder kan vise dem, at historiens aktører ikke var endimensionelle helte, skurke eller ofre. Arbejdet med kontekst, herunder koblingen mellem dansk og europæisk historie, kan illustrere historiske sammenhænge i tid og rum. Endelig kan et blik på eftertidens narrativer og brug af Holocaust give elever mulighed for at reflektere over, hvordan mennesker og samfund er påvirket af og bruger historie. Indsigt og arbejdsgange, der ikke blot giver en dybere indsigt i Holocaust, men klæder elever fagligt på i mødet med nutidens komplekse problemstillinger.

Referencer

Bak, S. L. (2001). *Jødeaktionen oktober 1943: Forestillinger i offentlighed og forskning*. Museum Tusculanums Forlag.

Bak, S. L. (2010). *Ikke noget at tale om: Danske Jøders krigsoplevelser 1943-1945*. Dansk Jødisk Museum.

Bak, S. L. (2012). *Da krigen var forbi: De danske jøders hjemkomst efter besættelsen*. Gyldendal.

Bauer, Y. (2002). *Rethinking the Holocaust*. Yale University Press.

Brunbech, P. Y. (2025, 24 marts). *Historiekanonen, 2006*. Danmarks Nationalleksikon. https://danmarkshistorien.lex.dk/Historiekanonen,_2006

Christensen, C. B., & Poulsen, N. B. (2005). *Under hagekors og dannebrog – danskere i Waffen SS 1940 – 1945*. Aschehoug.

De Gambo, J. P. (instruktør). (2021). *Stemmer i stilheden* [Film]. Humanity in Action i samarbejde med Udenrigsministeriet og den danske ambassade i Tel Aviv.

Dranger, J. R. (2024). *Ihukom os til livet*. Forlaget Cobolt.

Eckmann, M., Stewick, D. & Ambrosewicz-Jacobs, J. (2017). *Research in Teaching and Learning about the Holocaust: A Dialogue Beyond Borders*. International Holocaust Remembrance Alliance (vol. 3).

Fishermann, R. (2014). *At forstå er ikke at tilgive: En dansk kz-*

overlevers livslange rejse. Gyldendal.

Fracapane, S. G. T. (2021). *The Jews of Denmark in The Holocaust – Life and Death in Theresienstadt Ghetto*. Routledge Studies in Second World War History. Routledge

Heiberg, S. (2006, 17. juli). Særdeles traditionel danmarkshistorisk kanon. *Politiken*, sektion 2, s. 1-2.

Helmien, S. A. (instruktør). (2009). *Danske børn i nazistisk fangenskab* [film]. Minerva Film & DIIS.

Haakonson, Lars Allan (2024). *Kildesamlingen – Da danskerne reddede jøderne*. Historiefidusen. www.historiefidusen.dk

International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA). (2019). *Recommendations for Teaching and Learning about The Holocaust*. <https://holocaustremembrance.com/resources/recommendations-teaching-learning-holocaust>

Johannesen, H. J. (2023). "Det er ondt, sådan var det. Det var bare ondt alt sammen": Kontroversielle aspekter i historieundervisningen 7.-9. klassetrin. *Acta Didactica Norden*, 17(1), Artikel 14. <https://doi.org/10.5617/adno.9111>

Justitsministeriet. (2022). *Handlingsplan mod antisemitisme*. Børne- og Undervisningsministeriet, Kulturministeriet, Regeringen. <https://www.justitsministeriet.dk/wp-content/uploads/2022/01/Antisemitisme-handlingsplan.pdf>

Kirchhoff, H. (2014). *Danmark og Holocaust*. Syddansk Universitetsforlag.

Lammers, K. C. (2003). *Nazismens epoke – Førerstat, Volksgemeinschaft og racekrig*. Det Schønbergske Forlag.

Levin, E. (2001). *Mine erindringer om mit ophold i Theresienstadt*. Dansk Center for Holocaust- og Folkedrabsstudier. <https://folkedrab.dk/files/media/elias-levin-erindringer-theresienstadt.pdf>

Lidegaard, B. (2020). *Landsmænd – danske jøders flugt i oktober 1943*. Politikens Forlag.

Powell, C. (2007). What do genocide kill? A relational conception of genocide. *Journal of Genocide Research*, 9(4), 527-447. <https://doi.org/10.1080/14623520701643285>

Schütt-Jensen, K. (2013, 5 oktober). Der var ingen sommerfugle i kz-lejrene. *Jyllands-Posten*, kultursektion s. 8-9. <https://jyllands-posten.dk/kultur/ECE6049951/der-var-ingen-sommerfugle-i-kzlejrene/>

Stanton, G. H. (1996). The Ten Stages of Genocide. *Genocide Watch*. <https://www.genocidewatch.com/tenstages>

Stockholms Internationale Forum om Holocaust 26.-28. januar

2000. *Stockholm-erklæringen*. <https://www.aldrigmere.dk/materialer/ressourcer/internationale-dokumenter/stockholmserklaeringen>

Sørensen, N. A. (2004). Er en dansk Auschwitz-dag overhovedet en god ide?. I T. Brudholm & M. Mennecke (Red.), *Erindringens fremtid – Auschwitz-dag i Danmark* (s. 87-98). Lindhardt og Ringhof. <https://www.diis.dk/publikationer/erindringens-fremtid>

Didaktiske fokuspunkter og materialeforslag

1. Fasthold Holocaust som europæisk historie

Uanset hvilket perspektiv man arbejder med i en undervisning om Holocaust, er det væsentligt, at eleverne erkender, at Holocaust foregik mange steder i Europa og fik forskellige udtryk afhængig af tid og sted.

I forløbet '*Jødiske stemmer fra Holocaust*' findes en stilladseret kildebank, hvor elever kan arbejde med jødiske førstehåndsberetninger fra hele det besatte Europa. Kildebanken og forløbet kan findes her: [Materialepakker til grundskolen - Aldrigmere](#). På hjemmesiden www.folkedrab.dk formidles Holocaust også tydeligt i ord og billeder som et internationalt fænomen. [Holocaust | folkedrab.dk](#)

2. Overvej og begrund valg af national ramme

Undervisning om Holocaust kan godt rammesættes med udgangspunkt i danmarkshistorie, men suppler med et internationalt perspektiv og begrund det danske perspektiv. Et dansk perspektiv kan for eksempel begrundes ud fra pædagogiske hensyn, ud fra kildemæssige potentialer og/eller ud fra muligheden for at sammenligne de danske erfaringer med andre europæiske holocausterfaringer.

I forløbet '*Danmark og Holocaust*' suppleres de danske erfaringer med tysk-jødiske og tjekkisk-jødiske erfaringer. Forløbet kan findes her: [Materialepakker til grundskolen - Aldrigmere](#)

3. Undersøg og forstå flugten til Sverige

Præsenter eleverne for historierne om flugten til Sverige og brug dem aktivt til at åbne op for historiske undersøgelser af, hvorfor de danske jøder kunne flygte. Fremhæv gerne for eleverne, at de bedste historiske årsagsforklaringer indeholder flere faktorer.

Som anslag til et forløb om Jødeaktionen og flugten til Sverige kan vises traileren til filmen *'Fuglene over sundet'* ([Fuglene over sundet - Trailer - YouTube](#)) eller *'Stemmer i stilheden'* ([Stemmer i stilheden \(Voices in the Void\) - Kortfilm om Holocaust \(2022\) \(youtube.com\)](#)). Filmene kan også bruges evaluerende, hvor eleverne, på baggrund af deres erhvervede viden, kan dekonstruere dem og forholde sig mere kritisk til dem.

4. Nuancer forestillingen om 'de heldige danske jøder'

Selvom majoriteten af de danske jøder overlevede Holocaust, undgik de ikke at blive dybt berørt af Holocaust. Lad eleverne udforske de menneskelige konsekvenser af flugten til Sverige og/eller opholdet i Theresienstadt.

På www.folkedrab.dk findes en række korte videointerviews med danske jøder, der fortæller om deres flugt til Sverige, og ikke mindst, om flugtens pris ([Film om flugten til Sverige | folkedrab.dk](#)). I kildebanken til forløbet *'Danmark og Holocaust'* fortæller danske jøder fra Theresienstadt også om langtidsvirkningerne af opholdet i ghettoen.

5. Inddrag den historiske kontekst

Enhver historisk undersøgelse må indeholde et fokus på kontekst: i hvilke rammer foregik begivenhederne, og hvordan indvirkede disse på enkeltpersoners og samfundets forestillinger, valg og handlinger – og med hvilke konsekvenser?

I forløbet *'Danmark og Holocaust'* gives forslag til, hvordan eleverne kan arbejde med konteksten for Jødeaktionen i form af grafiske kontekst-terninger. I kildebanken til forløbet *'Jødiske stemmer fra Ho-*

locaust' er hvert kapitel forsynet med korte kontekstafsnit, der placerer kilderne i deres historiske sammenhæng. I dilemmaspelet om Krystalnatten, *'En fremtid i Tyskland efter Krystalnatten 1938-1939'*, skal eleverne arbejde med deres rollers historiske situation og baggrund. De tre forløb kan findes her: [Materialepakker til grundskolen - Aldrigmere](#)

6. Tag pædagogiske hensyn

Holocaust er en af verdens værste forbrydelser, hvilket fordrer hensyn i undervisningen. Hensyn kan blandt andet være refleksioner over valg af fortæller, graden af morbide detaljer og valg af kildetyper (skal eleverne for eksempel se utallige fotos af lig?).

I forløbet *'Hédi Fried og historien om Bodri'* præsenteres elever for Holocaust igennem en overlevendes perspektiv samtidig med, at detaljer holdes på et minimum. I forløbet *'Danmark og Holocaust'* kan elever også arbejde med overleverperspektiver, mens forløbets kildetyper varierer bredt og blandt andet indeholder børnetegninger. Forløbene kan findes her: [Materialepakker til grundskolen - Aldrigmere](#).

7. Arbejd med flere perspektiver

Folkedrab er sociale, dynamiske fænomener, som involverer mange mennesker, hvilket elever kan få indblik i, hvis undervisningen inddrager perspektiver fra ofre, gerningsmænd og tilskuere.

På www.folkedrab.dk findes der temaartikler og kilder til ofre, tilskuere og gerningsmænd. I forløbet *'Med gerningsmandens øje'* ([Med gerningsmandens øjne | Skoletjenesten](#)) kan elever arbejde med et dansk gerningsmandsperspektiv. I forløbet *'Danmark og Holocaust'* kan elever både arbejde med beretninger fra de danske jøder i Theresienstadt og fra det danske politi, der i 1944 blev deporteret til kz-lejren Buchenwald. Her blev politifolkene dagligt tilskuere til Holocaust. Forløbet kan findes her: [Materialepakker til grundskolen - Aldrigmere](#)

8. Udvid fortællingen om de danske jøder under Holocaust

Udfordre forestillingen om, at alle danske jøder flygtede til Sverige. Arbejd videre med konsekvenserne af Jødeaktionen for de 470 danske jøder, der blev fanget og sendt til Theresienstadt.

På www.folkedrab.dk findes en længere film om de danske jødiske børn, der havnede i Theresienstadt ([Se film om danskere i Theresienstadt | folkedrab.dk](#)). Forløbet 'Danmark og Holocaust' indeholder også et særskilt fokus på de danske jøder i Theresienstadt. Forløbet kan findes på: [Materialepakker til grundskolen - Aldrigmere](#)